

2. O značaju strategija i tehnika učenja

Kada pogledamo aktuelna nastavna sredstva – pogotovo udžbenike jezika – iz imigracionih zemalja srednje i zapadne Evrope, jedna stvar odmah skreće pažnju: za razliku od ranijih udžbenika, oni sadrže brojne napomene, savete i tehnike u vezi sa samim učenjem. Te napomene su upućene direktno učenicima i pružaju im potporu u traženju odgovora na sledeća pitanja:

- ▶ Kako rešiti probleme s razumevanjem tekstova koje čitamo?
- ▶ Kako se orijentišemo u sekundarnoj literaturi i na internetu?
- ▶ Kako prepoznamo ono što je u nekom tekstu važno?
- ▶ Kako planiramo sastavljanje nekog teksta ili referata?
- ▶ Kako dajemo dobre povratne informacije u nekom razgovoru?
- ▶ Kako prepoznamo kojoj vrsti reči pripada neka reč?

Napomenâ, tehnikâ ili strategijâ te vrste u starijim udžbenicima uglavnom nije bilo. U njima je u centru pažnje bilo prenošenje činjeničnog znanja i – npr. u gramatici – vežbanje tog znanja putem reproduktivnih vežbi. U mnogim zemljama i kulturama je to i danas manje-više tako. To se ogleda i u činjenici da je u tim zemljama i jezicima teško naći publikacije posvećene tehnikama i strategijama učenja, dok u zemljama srednje i severne Evrope one pune čitave police u knjigarama.

Uzrok ovih razlika nalazi se u razvoju i težištima novije pedagogije, didaktike i metodike u velikim imigracionim zemljama. Ona su detaljno opisana u delu II priručnika i radne sveske „Osnove i polazišta“; upor. tamo pre svega poglavlja 3–6. Ovde ćemo navesti samo, kao najvažnije, davanje većeg značaja samostalnom a ne vođenom učenju, novo shvatanje uloge nastavnika kao „trenera“ učenja (*learning coach*), orijentacija nastave pre svega prema učenicima i izgradnji i nadogradnji njihovih kompetencija, a ne prema programu gradiva koje treba savladati itd. Tome treba dodati saznanje da znanje u smislu poznavanja činjenica u današnje vreme brzog života sa obiljem medija takođe brzo zastareva, pri čemu postaje sve važnije poznavati tehnike i strategije dobijanja informacija i načine na koje možemo sami sebi pomoći. (Primer: ko je u predmetima prirodnih nauka ili istorije učio samo niz činjenica, manje je kompetentan od onoga ko zna kako da na internetu ili u sekundarnoj literaturi dođe do istih informacija i kako da ih uobliči u dobar referat.)

Kao posledicu imamo to da u novijoj tradiciji nastave u zemljama srednje i severne Evrope prenošenje strateškog znanja (strategije za rukovanje informacijama, strategije učenja i rešavanja problema) dobija mnogo širi prostor od prostog prenošenja faktografskog znanja. To se ogleda kako u samoj nastavi, tako i u udžbenicima – a i u tome da temi strategija i tehnika učenja posvećujemo poseban priručnik u seriji priručnika „Materijali za nastavu maternjeg jezika u dopunskim školama“.

3. Uloga dopunskih škola u prenošenju strategija učenja

Učenici koji pohađaju dopunske škole odrastaju u i između dve pedagoške tradicije – one u imigracionoj zemlji, u kojoj stiču veliki deo svog obrazovanja, i one iz nastave u dopunskoj školi. U zavisnosti od uzrasta, ličnosti, mesta obrazovanja i porekla nastavnika, te dve tradicije se manje ili više snažno razlikuju. U opažanju učenika to može prouzrokovati probleme, recimo kada su u redovnoj školi navikli na šire oblike nastave i učenja, ili na oblike samostalno vođenog učenja, a nastavnik dopunske škole je navikao da prevashodno sam vodi nastavu. U smislu efikasnog i trajnog učenja bilo bi, bez sumnje, optimalno kada između nastave u dopunskoj i redovnoj školi ne bi bilo mnogo takvih razlika. Upravo je bolje povezivanje, kao što je i pomenuto gore u predgovoru, cilj serije priručnika „Materijali za nastavu maternjeg jezika“.

Prenošenje i vežbanje strategija i tehnika učenja je oblast u kojoj dopunske i redovne škole na poldan i za obe strane povoljan način mogu saradivati i nadopunjavati se. S jedne strane, učenici dopunskih škola donose već iz redovne škole čitav niz tehnika i strategija, koje svakako mogu biti korišćene i produbljene i u nastavi u dopunskim školama. S druge strane, dopunske škole mogu uvesti i isprobati strategije učenja, koje učenicima mogu koristiti i u redovnoj školi. Razlog za posebno efektivnu koordinaciju u oblasti strategija i tehnika učenja leži u tome što su te strategije velikim delom nezavisne od jezika, odnosno, primenljive u različitim jezicima: ko vlada tehnikom snalaženja u turskim rečnicima i leksikonima, lako će to znanje preneti na rečnike školskog jezika u imigracionoj zemlji; ko zna kako se organizuje rad za neki ispit ili referat, može tu kompetenciju koristiti za ispite i referate na svim mogućim jezicima.

Svemu treba dodati još jedan aspekt, koji ima izuzetan značaj za ulogu dopunske škole u prenošenju strategija i tehnika znanja, kao i za rad sa njima: mnoga „domaća“ deca i mladi ljudi u imigracionim zemljama (posebno oni iz obrazovanih porodica) već su u kući savladali izvesne tehnike učenja i strategije rada. Ta osnova nedostaje mnogoj deci i mladim ljudima čiji roditelji ili bake i dede dolaze iz zemalja sa drugačijom kulturom učenja. To se pre svega odnosi na učenike iz neobrazovanih porodica, koji nemaju odgovarajuća polazišta. Njima je potpora istinski neophodna i njima dopunske škole mogu izuzetno mnogo pomoći, jer im se obraćaju na maternjem jeziku i u prostoru koji nije preopterećen stresom. Toj deci i mladim ljudima posvećen je poseban program treniranja u 10 koraka za uspešno učenje u delu II ovog priručnika (upor. u vezi s time pogl. 4).

Na kraju ovog poglavlja navešćemo dva aspekta koji su važni za konkretan rad: koordinacija s redovnom nastavom i metodičko-didaktičke osnove.

Koordinacija s redovnom nastavom

U pogledu povezivanja i trajnosti pri uvođenju strategija učenja i radu s njima, važna su sledeća tri aspekta:

a) Što tesnije saraduju nastavnici dopunskih i redovnih škola, to je bolji i efektivniji uspeh u učenju. To važi generalno, ali, naravno, i za rad sa strategijama i tehnikama učenja. Direktna razmena i koordinisano planiranje bili bi optimalni, recimo, kad bi se tehnike cluster i mind-map, ili orijentacija na internetu, vežbale paralelno u dopunskim i redovnim školama. To bi, npr., moglo da se radi uz pomoć određivanja zajedničke teme iz geografije ili istorije (reke; srednji vek) ili nekog sličnog zadatka (skupljanje ideja za pisanje nekog fikcionalnog teksta; skupljanje i obrada informacija za referat).

b) Kada direktna i intenzivna kooperacija nije moguća, nastavnici dopunskih škola bi trebalo makar da steknu uvid u to koje strategije učenja se koriste u udžbenicima redovne nastave (pre svega u udžbenicima jezika), pa su učenicima manje-više već poznate.

c) Uz svaku strategiju i tehniku učenja koju učenici upoznaju na nastavi u dopunskim školama trebalo bi razgovarati o tome gde i kada se te tehnike mogu koristiti ne samo na časovima u dopunskoj, nego i u redovnoj školi (u kojim školskim predmetima, uz koje zadatke, za vežbanje kojih sadržaja itd.).

Metodičko-didaktičke osnove

Da bi se strategije i tehnike učenja savladale i mogle trajno biti korišćene, važno je sledeće:

d) Strategije i tehnike učenja ne treba uvesti i objasniti tek jedanput. Važno je da budu precizno objašnjene prilikom uvođenja (naravno, tu pomaže materijal iz dela I), ali zatim moraju biti što je moguće češće oprobane, tj. uvežbavane na konkretnim zadacima. Didaktičke preporuke uz materijale u delu I daju za to praktične podsticaje.

e) Da bi pojedinačne tehnike i strategije bile zaista prilagođene i savladane, njihovo uvođenje i primena mora se sprovoditi pažljivo (vidi gore) i u razmaku od nekoliko nedelja. Kada se uvodi više tehnika istovremeno, ili u kratkim vremenskim razmacima, postoji opasnost da će se učenici zbuniti i da će zaboravljati.

f) Prilikom uvođenja, kao i prilikom uvežbavanja, treba obavezno razgovarati sa učenicima o njihovim iskustvima: Šta je nova tehnika donela? Gde sam naišao/naišla na teškoće? Kako bih mogao/mogla optimirati rad uz pomoć te tehnike? Šta bih mogao/mogla savetovati drugim učenicima u vezi sa radom s tom strategijom?

g) Treba još jednom skrenuti pažnju na tačku c) gore, tj. na razgovore o pitanju u kojim bi drugim situacijama u dopunskoj školi, ali i posebno u redovnoj školi, konkretna strategija ili tehnika mogla biti korišćena.